

Sözün gücü

Mehmet Akşit

*Yaşama gücümüz, anlamı derin
kaynaklardan besleniyorsa, düşlerimiz
henüz sona ermemişse, sevgimizi hala tam
olarak ifade edememişsek, hayatımızı
gerçekten yaşıyoruz demektir.
(Greg Anderson)*

*Doğduğun zaman sen ağladın, dünya güldü.
Öyle bir hayat yaşa ki sen öldüğün zaman
dünya ağlasın sen gül. (Cherokee atasözü)*

Güzel sözlerin kimisi güldürür, kimisi düşündürür. Bazı sözler ruhumuzu sarar, bizi aklın gizemli söz dünyasının içine çekerek derin etkisi altına alır.

Sözün gücü nereden geliyor? Soluk bir nefes ile burun, yanak ve ağızın ortak titreşimi bizi nasıl böyle etkiliyor? Belli, insanın en etkili silahı dili. Söz, dilin hem çirkin hem güzel, hem acı hem tatlı, hem cılız hem güçlü bir şekilde sergilediği büyümlü bir beceri! Anlayana aşkolsun.

Sözün her ne kadar kültürel boyutu olsa da etkisinin kültürler üstü bir gücü de var. Kimi söz, dilden dile aktarılıyor, sanki her dilde yeniden doğuyor, yaşıyor ve bazen de ölüyor.

Sözün gücü, insanları hep etkilemiş. Binlerce yıl önce Aryan'lar sözü tanrı olarak kabul etmişler. Eski Hindistan'da insanlar kutsal kitap Rig Veda'nin okunuşunun cazibesinden etkilenerek, sözü her şeyi birleştirip hayata geçiren İlahi düzenin ortaya çıkışı olarak açıklamışlar.

İncil'in öyküleri büyük bestekârları derinden etkilemiş. En güzel eserlerini onlar İncil'i yüceltmek için bestelemişler.

Kutsal kitapların, özellikle Tevrat ve Kuran'ın yüksek sesle okunması Yaratıcı ve okuyan arasında yaşanan duygusal bir iletişim olarak görülmüş. Kuran, insanların

kullandığı sözlerin İlahi bir kaynaklan geldiğini belirtmiş:

*O Adem'e her şeyin adını öğretti.
(Kuran; Bakara (2)/31)*

İnsanlar, zamanla sınırlı olmayan bilgileri bulmak arzusundalar. Algıladıkları her şeye bir anlam vermek için akıl yormadan duramıyorlar. Söz, anlamın kişiden kişiye, dünden yarına ulaştırılmasında en etkin araç, belli.

Kendisini her hangi bir inançla özleştirmeyen kişiler de güzel sözü insanlığın en önemli değerlerinden biri olarak görüyor. Müzik dinleyerek ve kitap okuyarak sınırsızlığın deneyimini böylece yaşamaya çalışıyor.

Konuşabilmek her insana verilmiş çok önemli bir armağan. Güzel bir sözü söylemek ve dinlemek, inancı ne olursa olsun her insan için saygın bir davranış. Birkaç aydır süren merak ve akıl yorma sonucunda güzel söz ve düşüncenin insanların ortak değeri olduğu kanısına vardım.

Bu merakım bir yaz günü başladı. Tarihi caminin önündeki şadırvanda birkaç kişi toplanmış oturuyoruz. Havada kuru bir sıcaklık var. Asırlık çınarlar yapraklarını germişler bizi güneşten koruyorlar. Şadırvanın soğuk suyu bizi serinletiyor.

İçimizden en yaşlı olanımız bana soruyor: "Herhalde dünyayı baştan sona dolaşmışsınızdır". "Her yere değil, ama işim gereği birçok ülkeye gittim". "O zaman birçok insanla karşılaştınız. İnsanların ortak değerleri nedir, hiç düşündünüz mü?"

Orada bulunan çoban söze karışıyor: "Felsefe artık öldü deniliyor. Peki ama, o

zaman çağımızda insanlığa kim yol gösterecek?”

Son soruyu bana eczacı bey soruyor: “Hep yeni bir şeyler icat etmek için uğraşıp duruyorsunuz. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte insanlık doludizgin bir yerlere doğru gidiyor. Siz bilim insanları, arada bir toplanarak bu gelişmeler doğrultusunda sonumuz ne olacak diye hiç akıl yordunuz oluyor mu?”

Şadırvanın önünde bana yönetilen sorulara hemen yanıt verememek beni düşündürüyor. Eğer insanların ortak değerlerini henüz anlayamamışsam, o kadar ülke görmenin ne faydası var? Eğer gelişen teknoloji ile beraber insanlık nereye gidiyor sorusuna açıkça bir yanıt veremiyorsam, yıllardır yeni buluşlar yapacağım diye koşturmam kime hizmet ediyor?

Felsefenin bir yan kolu olan ve aynı zamanda dilimizde ahlak olarak da adlandırılan etik, düzgün davranışın belirlenmesi olarak tanımlanıyor. Etik üzerine yayınlanan ders kitapları [1], genellikle etiğin geçmişini eski Yunan’dan, Sokrat, Plato ve Aristo’dan başlatıp, Hıristiyan etiğini, oradan yeni ve yakın çağdaki gelişmeleri, Kant, Hegel, Marx ve Nietzsche, ve bazı çağdaş filozofların etik üzerine olan düşüncelerini ele alıyor. Ancak bu konuda aklımı kurcalayan bazı sorular var:

Birincisi, mevcut yayınların çoğunun genellikle sadece “Batı’ya odaklı” görüşlere yer vermiş olması.

İkincisi, günümüzde etik, gelişen bilim dalları ile beraber giderek çeşitlilemiş durumda. Örneğin, “tıp etiği”, “bilgisayar etiği” gibi kollara ayrılmış. Teknolojinin insan ve toplum üzerindeki etkilerini bu çerçevede ele almak mümkün. Ancak teknolojinin geleceğindeki belirsizliklerden dolayı, etik kuralları teknoloji ortaya çıktıktan çok sonra tanımlanıyor. Yeni teknoloji ile meydana gelebilecek zararları önlemekte genellikle geç kalınıyor.

Sonuncusu ve en önemlisi, uygarlıkta en ileri noktaya geldiğimizi iddia ettiğimiz son yüzyılın, insanlığın en kanlı yüzyılı olduğunu göz ardı edemeyiz. Birinci ve ikinci dünya savaşı, Vietnam, Bosna, İkiz Kulelerin bombalanması, Afganistan, Irak ve daha nice felaketler. Üstelik bunlar birkaç ilkel kabilenin yol açtığı küçük çaplı savaşlar değil; kendini uygar olarak tanımlayan milletlerin birbirini ve aynı zamanda arada kalan zavallı geniş halk kitlelerini katletmesi.

Etik kurallarının çeşitlenmesi ve yeni kuralların tanımlanması çok olumlu ve ümit verici bir gelişme. Ancak görülüyor ki elinde gücü olanlar kendi çıkarları söz konusu olduğu zaman kuralları göz ardı etmesini çok iyi beceriyorlar.

Dünyanın her yerinde evinden barkından olmuş milyonlarca göçmen.

En uygar denilen ülkelerde giderek artan ırkçılık. Göçmen azınlıkların insan haklarını çiğneyen, örneğin onların eşlerini serbestçe seçmesini, ana dillerini çocuklara öğretmesi kısıtlayan ulusal politikalar.

Ekonomik gelişmeye rağmen zengin ve fakir arasındaki uçurum devam ediyor. Özellikle büyük kentleri çeteler kaplamış. Yozlaşmış, geleneksek ahlak değerlerini kaybetmiş insan kitleleri giderek çoğalıyor.

Maalesef sadece akılcı düşünmek ve yasaların yaptırımı bu tür problemlerin önlenmesine yetmiyor. Kendi davranışımızı düzene sokmak için öz ve içten gelen bir ikna gücüne ihtiyacımız var. Samimi inanç burada insanlara yardımcı olabilir. Ancak ne yazık ki her dinden aşırı unsurlar yaptıkları katliamlara dini alet etmekte pek ustalar.

Peki, var mı bu felaketlerin bir çaresi? Bunca nefretin ve tonlarca silahın gücünü kim kıracak?

Bence, hepimizin paylaştığı güzel sözlerin dünyasına sığınmalıyız. İçimde, anne ve babalardan çocuklara, nesilden nesile fısıldanan, anlatılan, yazılan ve okunan, bize doğruyu öğreten ve barışa ulaştıran güzel sözleri arayıp bulmak arzusunu duyuyorum.

Kutsal kitaplar bize örnek olabilecek güzel öykülerle dolu.

İki bin yıl öncesinin Kudüs'ündeyiz. Genç bir adam sinirli ve kaba bir tavırla Hillel'e yaklaşır. İnancını kabul edeceğim. Ancak, şu tek ayakla durduğum sürede bana Tevrat'ın içeriğini öğretebilmelisin. Hillel, beklemeden yanıtını verir. "Sende nefret uyandıran bir davranışı komşuna yapma. İşte bütün Tevrat'ın içeriği bu. Diğerleri bunun detayı. Haydi, git şimdi çalış". (Babil Talmud'u Sabat 31a)

Ne kadar kısa, o kadar basit ve güçlü bir öğüt!

Karen Armstrong'un dinler mirasımızla ilgili çeşitli yayınları var [2 - 5]. Bu kitaplar, Asya'da yaşamış olan eski Aryan'ların inançlarını, Konfüçyüs, Taoizm, Hinduizm ve Budizm'i, eski Yunan filozofların düşüncelerini, İbrahim Peygamber zamanını, eski tek tanrılı inançları, Yahudiliğin ilk dönemlerini, Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarını, Roma Hıristiyanlarını, Muhammed Peygamber ve zamanını, orta çağdaki İslam düşünürleri ve tasavvufu ele alıyor.

Bu dinler arasında hangi ortak ilkeler var acaba diye kendi kendime soruyorum.

Titiz bir şekilde yapılan araştırma sonucunda her büyük dinin aşağıdaki beş ilkeyi paylaştığını ve bu ilkelerin aslında onların temel öğüdünü oluşturduğunu görüyorum:

1. Ahlak prensiplerinin bütün insanları kapsamaması ve herkesin ahlaka uygun bir şekilde davranışı hak etmesi;
2. Kişinin neye inandığına değil nasıl davrandığına bakılması;
3. İnanç ve düşünce özgürlüğü;

4. Kimseye zarar verilmemesi, her canın kutsal olması;
5. Nefse hakim olunması. Sevgi, saygı, merhamet, doğruyu söylemek, adaleti sağlamak ve barışı korumak gibi yüksek ahlak değerlerine ulaşmaya çalışmak.

Aslında bu ortak değerlerin olması Kuran'ın açıklamasına göre çok doğal ^(Bak EK):

Kuşkusuz her millet için bir elçi gönderdik. (Kuran; Nahl (16)/36)

Bütün insanların ortak ahlak ilkelerinin mirasçısı olması bana ümit veriyor. Binlerce yıldır çok değerli bir hazine gibi taşınan bu güzel ortak sözlerin varlığı içime su serpiyor.

Sevinçle yerimden kalkıyor, dervişler gibi olduğum yerde semaya başlıyorum. Ağzımda yüce Mevlana'nın şu güçlü sözleri, döndükçe dönüyorum:

*Neyleyim Müminler? Kendimi tanımaz bir haldeyim,
Ne Hıristiyan'ım, ne Musevi, ne Zerdüşt, ne Müslüman,
Ne doğudan, ne batıdan, ne karadan, ne denizden,
Ne duran yerden, ne dönen semadan,
Ne topraktan, ne sudan, ne havadan, ne ateşten,
Ne en yükseklerden, ne şu halının tozundan,
Ne en derinden, ne onun arkasından,
Ne Hindistan'dan, ne Çin'den, ne Bulgaristan'dan, ne de Sakson'dan,
Ne Irak krallığından, ne Horasan yöresinden,
Ne bu dünyadan, ne sonrasından, ne Cennetten, ne Cehennemden,
Yerim yersizliktir, izim izsizliktir,
O bir beden değil, ruh da değil,
Ben Sevgilinin ruhuna aidim. (Mevlana)*

Kaynaklar

1. Alasdair MacIntyre, "A Short History on Ethics", University of Notre Dame Press, Indiana, Second edition, 2002.
2. Karen Armstrong, "The Great Transformation", First Anchor Books Edition, 2007.
3. Karen Armstrong, "The Bible", Grove Press, 2007.
4. Karen Armstrong, "Mohammed: A Prophet of Our Time", HarperCollins, 2007.
5. Karen Armstrong, "A History of God", The Random House Publishing Group, 1993.
6. M. Arif Aksit, "The Differences between the East and the West (in Ethical aspects)", Draft report. 2003.

Ek: Beş ilkenin Kuran açısından doğrulanması

Bu bölümde, yazıda belirtilen beş ortak ilkenin Kuran açısından doğrulanması verilmiştir. Diğer büyük dinler üzerine benzer incelemeyi kaynak [2] de bulmak mümkündür.

Kuran'ı yorumlarken şu yöntem uygulanmıştır: (a) Kuran'ın aslında olmayan, sonradan eklenen metinler dikkate alınmamıştır; (b) Kuran bir bütün olarak değerlendirilmiştir; eğer her hangi bir ayetin farklı yorumları varsa, bu yorumlardan diğer ayetlerle çelişebilecek olanları dikkate alınmamıştır; (c) Yorumlamada, ayetlerin geldiği yer ve zamanda ki meydana gelen olaylar dikkate alınmıştır.

1. Ahlak değerlerinin bütün insanları kapsamaması

*Kuşkusuz her millet için bir elçi gönderdik.
(Kuran; Nahl (16)/36)*

*Deyin ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Yakup oğullarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen ile bütün diğer peygamberlere Rab'lerinden verilene iman ettik. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz ve biz ona teslim olmuş kimseleriz".
(Kuran; Bakara (2)/136)*

*Allah katında din İslam'dır.
(Kuran; Ali İmran (3)/19)*

Kuran'ın açıklamasına göre, İslam kelimesi tüm insanlara verilmiş olan ortak dinin adıdır. Bu açıdan Kuran, Ahlak değerlerinin bütün insanları kapsadığını kabul etmektedir.

Yazıda belirtilen Buda ve Konfüçyüs gibi büyük insanların gerçekten Kuran'ın bel

y5 14j T

3. İnanç ve düşünce özgürlüğü

Dinde zorlama yoktur. (Kuran; Bakara (2)/256).

*Sizin dininiz size, benim dimim bana.
(Kuran; Kafirun (109)/6)*

*O dileseydi hepinizi toptan doğru yola iletirdi.
(Kuran; En'am (6)/149)*

Kuran ayetlerine göre, Kuran amacını aşağıdaki gibi tanımlamaktadır [6]:

Kuran, önceki vahiyleri tasdik eden (12/111), hatırlatan (6/69), öğüt veren (21/10, 20/2, 3, 24/34, 54/17, 22, 32, 40, 51), doğru ve yanlışları açıklayan (6/55, 12/111), içinde hikâyeler, haberler ve bilgiler olan (12/2; 2/120), doğa yasalarını ve diğer örnekleri veren (24/34; 31/31), uyarıcı (2/119; 11/2), kendisine uyulması önerilen (6/155), rahmet dolu (31/3; 12/111), müjdeleyici (2/119; 11/2), bereketli (6/155) hikmet/bilgi sahibi (31/2), yol gösterici, (2/2; 12/111; 31/3; 72/2) ve kutsal (6/155) bir kitaptır (2/2; 3/7; 6/155; 21/10; 31/2).

Kuran hiç bir zaman kendisini zorlama, baskı ve ceza olarak tanımlamamaktadır.

4. Kimseye zarar verilmemesi, her canın kutsal olması

Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. (Kuran; Maide (5)/32)

Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın. (Kuran; En'am (6)/151)

Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor. (Kuran; Nahl (19)/90)

Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O işitendir, bilendir. (Kuran; Enfal (8)/61)

Kuran bize saldırganlıktan sakınmamızı ve insanlara zarar vermemizi önermektedir. Kuran'da bulunan savaşmak ve öldürmek ayetleri ancak bir savaş sırasında kendini

savunmak için geçerlidir. Çünkü bu ayetler Müslümanlara saldırdığı zaman, kendilerini korumaları amacıyla gelmiştir. Ancak, tehlike geçince savaşa son verilmelidir.

5. Nefse hakim olunması. Yüksek ahlak değerlerine ulaşmaya çalışmak

Kuran'da yüce ahlaka en az iki türlü örnek verilmiştir.

- Allah'ın sıfatları olarak: Müslüman geleneğine göre Allah'ın idrak edilebildiği (en az) 99 sıfatı vardır. Kuran'ın metninde biz bu sıfatların büyük bir çoğunluğunu bulabiliyoruz. Kuran'a göre her insana yeryüzünde Allah'ın temsilcisi (2/30) olma görevi verilmiştir. Müslümanlar genellikle Allah'a yakın olmanın yolunun Allah'ın sıfatlarını örnek almaktan geçeceğine inanırlar.
- Aşağıdaki Kuran ayetlerinde ve Muhammed Peygamberin bir sözünden de görüldüğü gibi her insan ancak kendi gücüne göre sorumlu tutulmuş, insanlara adaletli ve dürüst olmaları, iyi işler yapmaları önerilmiştir. Yüce ahlak değerlerine erişmek, dinin temel amaçlarından birisi olarak kabul edilmiştir.

Allah her kişiyi, ancak gücünün yettiği ölçüde sorumlu kılar. (Kuran; Bakara (2)/296)

*De ki Rabbim bana adaleti emretti.
(Kuran; A'raf (7)/29)*

*İnsanlara hayırda erginliği/dürüstlüğü emredip de öz benliklerinizi unutuyor musunuz?
(Kuran; Bakara (2)/44)*

*Allah, inanıp hayra ve barışa yönelik işler yapanlara vaatte bulunmuştur: Onlar için bir bağışlanma ve büyük bir ödül vardır.
(Kuran; Maide (5)/9)*

*Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.
(Kuran; Kalem (68)/4)*

*Ben, ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.
(Muhammed Peygamber, Buhari ve Müslim'den)*

© 2009 Mehmet Akşit. <http://aksit.net>